

A protestáns egyházzene két útja

Amikor a magyarországi protestantizmusnak a XVI. század közepén ki kellett alakítania istentiszteleti nyelvét és zenéjét, két út állt nyitva előtte. Gondolhatta úgy, hogy az óegyháztól a középkoron át örökölt liturgiát kell a nép nyelvén továbbadnia, s tehette ezt annál inkább, mert ez az örökölt liturgia énekszövegeit szinte kizárólag a Bibliából vette. Elég volt teológiai és gyakorlati szempontból megválogatni az anyagot, megtalálni helyét az új istentiszteleti formákban, majd lefordítani és a dallamokra alkalmazni. A másik lehetőség volt a „kor nyelvén”, vagyis versben szólítani meg a gyülekezeteket, ami azzal járt, hogy a bibliai szövegeket „emberi szerzéssel” kellett kicserélni.

Mindkettőre voltak már korábbi példák. A keleti egyház kezdettől széles körben élt sokféle anyanyelvvvel, s mindig lényegében ugyanazt a liturgiát, liturgikus éneket szolgáltatta meg az egyházba belépő népek új és új nyelvein. De így tettek a husziták, az anglikánok is. A husziták azonban a másik móddal is megpróbálkoztak: új énekeket költöttek istentiszteleti és azon kívüli vallási célokra.

Mindkét utat megjárta a magyarországi protestantizmus. Szegedi Lajos, Kálmáncsehi Sánta Márton, Székely István nevei jelzik a megmagyarított liturgikus ének kísérleteit, s ez a hagyomány tovább élt a XVII. század közepéig. Batizi András, Sztárai Mihály és számos társa a középkori kanciókból és a korabeli énekstílusból kiindulva két-három évtized alatt tekintélyes mennyiségű verses énekrepertoárt hozott létre. Huszár Gál könyveiben már együtt van a liturgikus graduál-ének és a verses gyülekezeti ének, s a kettő együtt él jó száz éven keresztül.

Történetük rámutat értékeikre is, veszélyeikre is. A liturgikus ének mellett szól, hogy annak szavait maga Isten adja az ember szájára, s zenéje olyan, hogy mindenben alkalmazkodni tudjon a biblikus szöveg sajátosságaihoz. A liturgikus ének tekintélye sokkal szilárdabb hagyományt alakíthat ki, védettebb a hűgőlástól vagy torzulástól. Ám fenntartása több munkát kíván, s könnyen válhat szűkebb csoportok elzárt gyakorlatává. A verses ének könnyebben talál kapcsolatot a nép templomon kívüli énekével, magára veszi az illető nép kicsiszolt éneklési stílusát és gondozás nélkül is könnyebben megél. Viszont nehezebb neki normát szabni, s annak híján egyre messzebb sodródik attól, amit a liturgia voltaképpen az éneken keresztül is mondani akar.

Mindez nem csak zenetörténeti kérdés. Itt van előttünk, még hozzá szinte minden felekezet előtt ugyanez a dilemma, ugyanezekkel a reményekkel és veszélyekkel. Kérdezzük a történelmet is, mit felel mai kérdéseinkre!